

gamle Feudalvæsen. I Middelalderen mødte Baronnen til Røding med sin Fane og sine Lehnsmagte, senere blev han hjemme, men stillede et Antal af sine Bønder til Millitsen; endelig paatog Staten sig selv at udskrive Soldaterne til Hæren. Jeg anfører dette ene Exempel, fordi Landbosforholdenes og Hærvæsenets Udvikling altid er gaaet Haand i Haand, for at minde om, hvorledes denne paa en meget analog Maade er gaaet for sig i beslagtede Lande, og hvorledes det overalt er fundet uforeneligt med de nyere Begreber af Staten at opretholde denne sidste Rest af Feudalvæsenet, denne sidste svage Rest af et Slags uoversaageligt Forhold mellem Medborgere i den samme Stat. Det er altsaa ikke noget Nyt og Uørt, hvorom her er Tale, og jeg skal, for ikke senere at komme tilbage dertil, strax her tillige bringe i Erindring, at overalt, hvor dette Forhold er blevet afløst, der er det skeet ved en Deling imellem Godseier og Bonde, og at dennes Anpart i Gjenemsnit netop er anslaaet til imellem en Femtedeel og to Femtedele, altsaa omtrent til den Trediedeel, som ogsaa hos os efter Indenrigsministerens Beregninger tilkommer Bonden (Hør!). I Preussien er der, som De vide, paa mange Steder endog blevet deelt halvt. Det gjælder for os altsaa kun om at komme med i en almindelig Bevægelse af den europæiske Civilisation. Intet er uønskeligere, end om dette kan skee ved frivillig Overenskomst, fordi der i Burderingen af de enkelte Eiendomme altid er noget meget Individuelt, noget meget Tilfældigt, fordi der ved saadanne Handler endog maa blive Spørgsmaal om en Omstændighed, som ikke hænger ved selve Eiendommens Værdi, nemlig Kjøberens Gyne til at tilvejebringe den fornødne Kjøbesum. Det er derfor aldeles vist, at frivillige Overenskomster ere at foretrække; men den ærede sidste Taler har aldeles Uret, naar han stiller dem op som en bestemt Modsatning til denne Lov. De, der ville en Tvangsløb, ville den ikke, fordi de hade Frivilligheden, men netop fordi de elske den med Fynd og Klem, fordi de ere af den bestemte Overbeviisning, som jeg ogsaa gjentagne Gange har vedkjendt mig, at det er det bedste og det sikreste — jeg vil ikke gjentage det eneste Mittel til at

fræmbringe dem. Men naar den ærede Taler med os er enig om Uønskeligheden af saadanne Salg, og, som nødvendig Betingelse derfor, om Uønskeligheden af, at det skeer paa billige Vilkaar, da gad jeg vidst, hvorledes man skulde komme til Afgjørelse af, hvad der da er „billige Vilkaar“, naar Bedkommende ikke derom selv kunne enes, uden ved at faae en Trediemand til at dømme dem imellem, da gad jeg vidst, om der er noget andet Mittel tilbage, end at lade uvillige, upartiske og kyndige Mænd taxere Eiendommen. Det er Maaden, hvorpaa vi skulle komme til at vide, hvad der da er retsfærdige og billige Vilkaar, og jeg har endnu ikke her i Salen hørt Nogen foreslaae nogen mere betryggende Maade at opnaae en upartisk og kyndig Taxation, end den, der er opstillet i Udvalgets Forslag, der — at jeg skal gjentage det — overdrager til Corporationer, som ere fremgaaede af tredobbelt indirecte Valg, og som ere saa gode, som de i Landet kunne opvises, af den Kreds, hvor de maae være fuldkommen bekendte, at udsøge de kyndigste og retsfindigste Mænd, og dernæst overlader det til Parterne selv blandt disse Mænd at vælge Voldgiftsmænd. Jeg troer altsaa, at man ad denne Vej vil komme til at faae en for Alteligelig og retsfærdig Afgjørelse af, hvad der er „billige Vilkaar“, og jeg vil ialtsald oppebie, indtil Nogen kan paavise noget mere Hensigtsmæssigt. Men for at besvare det Spørgsmaal, hvad der er „billige Vilkaar“, maa man ikke tabe af Sigte, at her tales om Fæstegodsets Værdi som Fæstegods, det vil sige, med alle de store Indskrænkninger, som Besiddelsen af Fæstegods til Bondestandens Bedste er underkastet. Jeg skal ikke stride om Navne, og jeg skal gjerne indrømme, at Godseieren er nærmest til at kaldes Godsets „Eier“; men, det er en Eier, som ikke har Lov til at lade sin Eiendom ubenyttet; det er en Eier, som ikke har Lov til at bruge den selv; det er en Eier, som ikke har Lov til at overlade dens Brug til Andre paa vor lang Tid og paa hvad Vilkaar han vil. Det er altsaa en saa indskrænket Eiendomsret, at den mangler de fleste og vigtigste Egenfaber, man pleier at forbinde med dette Ord, og hvis man da som Formel for hvad der skal betragtes som „billige